

## ČESKÉ ZEMĚ A WORLD MUSIC

Pro českou situaci platí, že domácí etnickou hudbou je folklor, lidová hudba jednotlivých regionů Čech, Moravy a Slezska. Domácí world music se pak může projevovat několikerými způsoby:

1. Jako aktualizace těchto lidových kořenů různých regionů v populární hudbě, jejich kombinace navzájem a dále s různými styly a žánry populární hudby
2. Jako inspirace domácích hudebníků cizími hudebními kulturami, cizokrajná hudba, hraná po svém českým hudebníkem
3. Jako hudba cizinců, žijících v naší zemi a uplatňujících v hudební tvorbě svou výraznou národní identitu
4. Jako libovolná kombinace výše uvedených možností
5. Izolované pokračování české hudby v imigrantské komunitě a mísení s místními vlivy. Málo zdokumentované, neboť lokální význam

### **periodizace vývoje české etnické hudby (dle Jiřího Fukače)**

1. Podoba domácí lidové hudby, tak jak ji známe ze sbírek z 19. století nebo z nejstarších nahrávek, má svůj prázáklad z **16. a 17. století**. Tehdy se stabilizovaly modalita, pravidelný rytmický systém, úsekovitě formové členění příbuzné středověké a renesanční umělecké hudbě.
2. Později, v průběhu **18. a 19. století**, "okoukala" česká lidová hudba řád evropského klasicismu. Podobně jako ostatní umělá hudba nastolila pravidelné rytmické členění, převažující dur-mollový harmonický systém a diatonické melodické cítění.
3. Jako třetí etapu vývoje lidové hudby můžeme vidět v tvorbě venkovských, ale už i městských lidových muzikantů vrstev od **konce 19. stol., ale i v první polovině 20. století**. Lidová hudba v nových podmínkách zrychleného městského života trochu degraduje, melodika i harmonická složka nových lidových a pololidových songů je zploštělá a stereotypní, vyváženou periodicitu nahrazuje nastavovaný formový typ, vznikají odrhovačky
4. začátek éry world music můžeme časově zařadit do druhé poloviny 60. let, i když tehdy se samozřejmě ještě tento termín nepoužíval, protože v té době v hojnější míře začíná v různých zemích Evropy docházet k pokusům o fúze jazzu nebo rocku s lidovou nebo alespoň cizokrajnou hudbou. Výrazněji tedy spíš až **od druhé poloviny 80. let**; nejde už o vývoj lidové hudby jako takové, ale v souvislosti s těmito změnami a procesy dochází k modifikacím, modernizacím lidové hudby a jejího podání publiku, které rozhodně této hudbě zase dodávají další injekce a impulsy, podporující její další životaschopnost

## **2 základní druhy lidových písní klasického sběratelského období (hl. 19. st.)**

1. Čechy, západní Morava - převaha instrumentální melodiky, dur, transakcentace textů, metrické pojetí, v pevných taktech, k tanci
2. východní a severní Morava, Slovensko - postavené na vokální melodice, moll, církevní modalita, nemetrická, volná taktová stavba bez pravidelného rytmického pulsu

jednotící principy lidové kultury: sezónní zemědělský cyklus, podobné předkřesťanské i křesťanské svátky a obyčeje, společně sdílená historie a společenský kontext /války/, obřady a rituály spojené s fázemi života jednotlivce /narození, dospívání, rodičovství, pohřeb/, téměř všude ukolébavky, koledy, milostné písně, balady  
na druhé straně krajové zvláštnosti

### **sběry lidových písní:**

**Jan Jeník z Bratřic** 1910

**Bedřich Diviš Weber**, 1819

**Jan rytíř z Rittersberku**, 1825

ostrá kritika Rittersbergovy sbírky ze strany romantických buditelů a obrozeneckých bohoslovců (otevřenost, neušlechtilost, ba vulgarita písní)  
estetická a etická censura sbíraných písní:

**Josef Vlastimil Kamarýt**

**František Sušil**: *Moravské národní písně*, 1835 a 1840, *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými*, 1853-60

**Karel Jaromír Erben**

**Jan Pavel Martinovský**

**František Bartoš**: *Národní písně moravské v nově nasbírané*, 1901

**Leoš Janáček**: *Moravské písně milostné*, 1930-36, spoluedit. Pavel Váša

**Čeněk Holas**: šestidílná sbírka *České národní písně a tance*, 1908-10  
a další

nahrávky od vynálezu Edisonova fonografu (1877)

doklad o ústní tradici, nepředstíraný, neexaltovaný projev, neurčené pro veřejná představení

### **specifické hudební nástroje lidové hudby**

**cimbál** - předchůdcem je středověké psalterium různých tvarů (viz perské nástroje santur a qanun), u nás doloženo 1320

po rekonstrukci nástroje Pantaleonem Hebenstreitem z Merseburgu u Halle 1690 doložen malý cimbálek i u nás

první velký "uherský" chromatický cimbál (s tlumícím pedálem a vl. nohama) postavil budapešť. výrobce původem z Říčan Josef Václav Schunda (Šunda)

v Budapešti módním nástrojem kavárenských Romů, na Moravě od poč. 20. stol., hlavně od 30. let, masově v souborech až poválečně

**citera** - vícestrunný drnkací nástroj s nízkou krabicovou rezonanční skříní, různé tvary a velikosti, raná podoba s malým počtem strun na Valašsku = kobza, její loutnová varianta dodnes živá v hudbě maďarské (koboz nebo tambura) i rumunské (cobzã)

flétna bez dírek **koncovka** - přefukování a zakrývání spodního konce

Valašsko a Slovensko, v Polsku fujarka, na Ukrajině telenka, v Maďarsku tilinkó, v Rumunsku tilincã

### **lidové instrumentální soubory**

nejstarší doprovod lidového tance - píšťala s bubínkem

později od 17. st. - dudy (moravské gajdy) + sólové housle a jejich modifikace + cimbál, kontrabas

od 20., 30. let 19. st. přibyl klarinet

okrajově: niněra, citera (rak.a něm.pomezí), fujara (Slezko), moldánky = varhánky (vedle sebe stupnicově laděné píšťalky - syrinx, Panova flétna), háčková harfa (Podkrkonoší, Českomoravská vrchovina), trumšajt = tromba marina /jako uzoučká basa s 1 strunou/

### **selské muziky**

nejčastěji dvojice: dudy + housle (hudec + houdek); cimbál + housle, během 1. pol. 19. st. ustalování obsazení, např. housle (houdek), klarinet (piskač) a dudy = malá selská muzika

později: až 2 klarinety (Es a B), 1-2 housle (2. kontrovaly), dudy, někdy kontrabas - i místo dud = velká selská muzika

až do 1. pol. 19.st. se připojoval malý cimbál

od pol. 19. st. byl cimbál vytlačován žesti, zejména trubkou a křídlovkou

### **kantorské kapely**

modernější nároky panského úřednictva a zámožnějších objednavatelů, většinou z not, vedl houslista, obvykle učitel

náročné úkoly na kostelních kůrech (úpravy klasického materiálu) + taneční kusy (i nové módní z města)

minimální obsazení: housle, kontrabas, klarinet

maximální obsazení: 2 housle + event.viola, violoncello, kontrabas + 1-2 klarinety

někdy též flétna., hoboj, fagot, trubka nebo křídlovka, lesní roh, pozoun

### **dechové kapely**

18. st. - tzv. harmonie (hoboj, lesní roh, fagot)

od rozhraní 18 – 19. st. + klarinet, eventuálně flétna, trubka

hudebně školení instrumentalisté z řad panské čeledi, kantorů, drobných měšťanů

vynález žesťového strojiva - od 20. let 19. st. - plechové nástroje s ventilovým mechanismem umožňují diatonické a chromatické tónové řady

nová tradice v rakouské armádě - vysloužilci vnášejí dechovou hudbu do českého venkova v Sadské u Nymburka doložena civilní dechová kapela už 1818

vliv národních gard 1848 - nejen pochody dechovek, ale i k tanci a klasické adaptace

"panská muzika" módně přitažlivá leskem a břeskností, vliv na kapely v obcích

mohutný rozvoj 30. - 40.léta 19. st.

### česká soudobá world music:

využití lidové hudby ve vážné hudbě: Smetana, Dvořák, Janáček, Novák, Martinů a další

tradice BROLNu (Brněnský rozhlasový orchestr lidových nástrojů) od 1952

na otevřenost vůči nejrůznějším vlivům a spolupracím proslulé cimbálové muziky Hradišťan s primášem J. Pavlicou nepřímo navazuje řada souborů: Cimbal Classic (Dalibor Štrunc), Bezobratři, Jitka Šuranská, Beata Bocek...

### rocková linie

pokusy o sblížení rocku s lidovou hudbou již od 60. let:

Petr Ulrych – skupiny Vulkán, Atlanstis, Javory

70. léta – aktualizace lidových písní folkovými písničkáři – Jaroslav Hutka, Vladimír Merta, Dagmar Voňková, ...

80. léta - valašský hard rock Ciment, melodické lidové názvuky a v textech dialekt a sebeironie

Dobrohošť' absence bluesových zmenšených tercií, typické mezihry s houslovými vyhrávkami mezi slokami, brněnský dialekt

90. léta - Sad Harmony a Silent Stream of Godless Elegy  
(sampler Čarohraní společnosti Indies Records)  
Čechomor

### jazzová linie - průkopnický čin:

Spojení pražští a brněnští jazzmani (Hnilička, Velebný): *Týnom, tánom* (1970)

lidové písně se občas objevují jako téma v jazzových skladbách a aranžích (Jiří Stivín, Petr Kořínek a skupina Muziga)

spolupráce Zuzany Lapčikové s Emilem Viklickým

Pavlica, Lapčiková, Viklický – CD Prší déšť 1993, Morava 2001

Iva Bittová a George Mráz

I. Kellarová a Romano Rat

a další

### folkrocková linie

většinou trochu tuctovější výsledek, pravidelný rytmus, lidové písničky s modernější instrumentací, ale též vlastní tvorba a někdy i složitější forma

Fleret (a valašská legenda Jarmila Šuláková), Vlasta Redl, Benedikta, AG Flek, Koňaboj, MarcipánNeboysa, Maraca a Gabriela Vermelho, Docuku, Lucie Redlová, Beata Bocek, Njorek, vytříbený výsledek v podání Tomáše Kočka a Orchestru

spojení s country a bluegrassem: Poutníci, Teagrass

čeští a slovenští Romové: Bittová, Kellarová, Věra Bílá, skupina Kale, Gipsy.cz, funkové kapely jako Gulo čar

čeští Keltové: Jan Hrubý a Kukulín, České srdce

V Čechách působí řada souborů, čerpajících ze vzdálených, exotických hudebních kultur a často v nich působí hudebníci z daného regionu:

v Čechách nyní žijící perkusista a kovář Steve Hubback

Relaxace a Yamuna - Indie a Japonsko; Tshikuna a Hypnotix - Afrika; Natalika či Ahmed má hlad - Balkán; Al-Yaman - Jemen a Arábie

cimrmanovsko-etno-taneční skupina **Čankišou** (zpívající smyšleným jazyk)

česká world music má rozličné podoby, ale postrádá promo podporu kulturních a státních orgánů, jako je tomu v severských zemích nebo Francii

musí se protloukat sama, přičemž o expanzi mimo republiku sama o sobě vůbec neusiluje